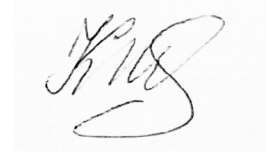

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КОРОПАТНИЦЬКА ТЕТЯНА ПЕТРІВНА

УДК 811.112.2'367'37+81:165.194

**ПОРІВНЯЛЬНІ СТРУКТУРИ З МАРКЕРАМИ *WIE* ТА *ALS*
У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ
ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТИ**

10.02.04 – германські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Чернівці – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Михайленко Валерій Васильович,
Університет Короля Данила (м. Івано-Франківськ)
кафедра перекладу та філології,
професор.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Материнська Олена Валеріївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
кафедра германської філології та перекладу,
професор;

кандидат філологічних наук, доцент
Угринюк Ростислав Васильович,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
кафедра німецької філології, доцент.

Захист відбудеться „1” липня 2019 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 76.051.07 Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (58001, м. Чернівці, вул. Садова, 5, ауд. 107).

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (58002, м. Чернівці, вул. Лесі Українки, 23) та на офіційному сайті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (<http://specrada.chnu.edu.ua/index/php?page=/ua/07>).

Автореферат розіслано „31” травня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.А. Король

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована праця присвячена дослідженню структурно-семантичних та лінгвокогнітивних особливостей *порівняння*, реалізованого порівняльними структурами з маркерами *wie* та *als* (далі – *wie/als*-ПС) у сучасній німецькій мові.

За зміни парадигм у лінгвістиці увагу мовознавців привертала різні аспекти *порівняння*. Зокрема, у дослідженнях *порівняння* 60 – 90-х років ХХ ст. панував формально-структурний підхід (М. Bierwisch, С. Hamann, Е. Klein, G. Kolde, J. Nerbonne, R. Pietsch, К.-Е. Sommerfeldt, В. Varnhorn), лінгвістичні студії того часу скеровані на аналіз лексико-граматичного поля *порівняння* (О. В. Гулига та О. І. Шендельс), а також на встановлення структурно-стилістичних (І. М. Жилін, W. Köller, W. Oppenrieder) та структурно-семантичних (І. З. Іскандерова, В. Є. Куленко, М. Pinkal, I. Zimmermann) характеристик *порівняння*.

У дослідженнях кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. увагу сконцентровано на вивченні функціонально-семантичних угруповань, до яких належить і функціонально-семантичне поле *порівняння* (Л. І. Балута, Л. О. Кучинська, Н. С. Федосєєва, G. Starke), що його окремі конституенти проаналізовано на таких рівнях: словотвірному (М. П. Айрапетова, В. Є. Прищепа, Г. А. Риш, С. Peschel), синтаксичному (С. Я. Александрова, Н. Д. Арутюнова, Г. Л. Денисова, О. В. Падучева, Н. Blühdorn, K. Ehrich, V. Ehrich, S. Nahnemann, M. Thurmair), лексико-семантичному (Л. О. Іванова, І. О. Захарова, Т. Є. Кузьміна, К. І. Мізін, А. Redder, A. Rousseau) та комунікативно-функціональному (Н. М. Іванюк, В. Є. Прищепа, F. Eggs, L. Hoffmann).

У процесі переходу до когнітивно-дискурсивної парадигми увагу дослідників привертає когнітивна організація компаративних відношень (Г. Л. Денисова), їхня фреймова та сценарна структури (О. О. Заруднева), номінативний потенціал *порівняння* (Н. М. Кірсанова), імпліцитні способи його вербалізації (Р. В. Саліков), специфіка *порівняння* в тексті (О. О. Левіна, Л. М. Мурзіна, І. М. Панкова), інтертекстуальна природа (М. Д. Степанова) і етнокультурна своєрідність (П. М. Абдулкадірова, Г. І. Абрамова, Є. І. Дмитрієва, Т. В. Захарова, І. В. Кузнєцова, Т. М. Ніколаєва, О. В. Новікова, М. В. Рум'янцева). Із необхідності вивчати систему або структуру мови лінгвісти зосереджують зусилля на когніції в її мовному відображенні, на мові як когнітивному механізмі, що відіграє істотну роль у кодуванні й трансформуванні інформації.

Результати, отримані в межах різних парадигм, зумовлюють осмислення й узагальнення, необхідні для становлення теорії *порівняння*, розпрацювання якої нині є актуальним. Системний опис генезису та функціонування можливий тільки з позиції автентичності – людського мислення. Такий підхід є системним у всіх аспектах і синтезує всі ті процеси, що уможливають

формування мовної тканини, до того ж здатний гарантувати адекватний опис цих процесів.

Актуальність дисертації зумовлена посиленням наукового інтересу до взаємовпливу мислення людини, мови та соціальних відносин, загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на дослідження мови як кризь призму самої людини, так і когнітивних процесів у її свідомості, необхідністю поглиблення теорії *порівняння* з позицій когнітивної лінгвістики, здійснення аналізу *порівняння* як ментальної дії, як когнітивного механізму, пов'язаного із засвоєнням досвіду людського пізнання та передаванням інформації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної науково-дослідної теми факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича „Актуальні проблеми іноземної філології, перекладознавства та методики викладання германських і романських мов” (номер державної реєстрації 0116U001434). Тему дисертації затвердила вчена рада Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Протокол № 8 від 29 жовтня 2009 року).

Мета роботи – комплексне дослідження структурно-семантичних та лінгвокогнітивних особливостей порівняльних структур із маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові.

Реалізація окресленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- визначити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження порівняльних структур у німецькій мові;
- класифікувати *wie/als*-ПС за формальними та семантичними ознаками й конкретизувати семантичну модель *порівняння*;
- здійснити фреймове моделювання *порівняння*, зреалізоване *wie/als*-ПС;
- виявити типові концепти, що наповнюють фрейм *порівняння* з референтом МЕНШЧ/ЛЮДИНА та встановити перелік корелятивних доменів, які проектуються на референтний домен;
- установити когнітивні моделі *порівняння* з маркерами *wie/als*;
- проаналізувати прагматичний потенціал *wie/als*-ПС у художньому та медійному дискурсах (далі – ХД та МД).

Об'єкт дослідження – порівняння, реалізоване порівняльними синтаксичними структурами з маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові.

Предмет дослідження – структурно-семантичні та лінгвокогнітивні характеристики порівняльних структур з маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові, особливості об'єктивації порівняння, реалізованого *wie/als*-ПС, на тлі ХД та МД.

Матеріалом дослідження послуговували 12140 порівняльних структур із маркерами *wie* та *als*, дібраних за допомогою корпусного аналізу та наскрізного виписування із текстів сучасної німецькомовної художньої

літератури та медійних текстів (преса, блоги, Web-тексти) XX – XXI ст., об'єктом *порівняння* у яких є людина, її фізичні та духовні характеристики, зовнішній вигляд, почуття й настрої, стан, риси характеру, мислення, місце в соціумі, міжособистісні стосунки тощо.

Джерельна база дослідження – базовий корпус текстів німецької мови Берлінсько-Бранденбурзької Академії наук „Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart” (DWDS), який містить приблизно 13 млрд слів, з яких 5,5 млрд слововживань у вільному доступі, та поділяється на базові корпуси XX ст. й XXI ст. (Kernkorpora), корпус преси та публіцистики (Zeitungskorpora) та спеціальні корпуси (Spezialkorpora), а саме корпус блогів, корпус Web-текстів. Тексти є морфологічно анотованими.

Методи дослідження. Методологічну базу зумовлено дослідницькою метою та специфікою поставлених завдань. У дослідженні застосовано комплексну методику аналізу формально-семантичних та лінгвокогнітивних характеристик порівняльних структур із маркерами *wie* та *als*, яка ґрунтується на поєднанні загальнонаукових (*спостереження, опис, систематизація, індукція, дедукція*) й емпірико-теоретичних (*аналіз, синтез*) методів та поетапному залученні методик когнітивно-семантичного та лінгвокогнітивного підходів. *Індуктивний метод* використано для аналізу мовного матеріалу від його накопичення, систематизації до узагальнення висновків про *порівняння*, що реалізоване *wie/als*-ПС. За допомогою *корпусного аналізу* та *методу наскрізного виписування* із залученням *компонентного й дефініційного аналізів* виокремлено та сформовано корпус *wie/als*-ПС, об'єктом *порівняння* в яких є людина. З опертям на *структурний метод*, зокрема *дистрибутивний* та *трансформаційний аналізи*, вивчено внутрішню організацію, формальні ознаки та складники *wie/als*-ПС, їхню синтаксичну сполучуваність. Через *семантичний аналіз* виявлено семантичну модель *порівняння* та її елементи. До *лінгвокогнітивного аналізу* фактичного матеріалу залучено поняття та методики, запропоновані різними школами когнітивної лінгвістики: у побудові концептуальної моделі цілісного понятійного простору застосовано поняття домену та ієрархії доменів, запозичені з *когнітивної граматики* (R. Langacker), а також *методику моделювання багаторівневих концептуальних мереж* (С. А. Жаботинська), розпрацьовану з урахуванням положень *фреймової семантики* (М. Мінський, Ch. Fillmore); визначення діапазону та спектра *порівняння* здійснено відповідно до положень *теорії концептуальної метафори* (М. Тернер, M. Jonson, G. Lakoff); елементи *кількісного аналізу* використано для визначення частотності й продуктивності когнітивних моделей *порівняння*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* здійснено комплексний аналіз структурно-семантичних та лінгвокогнітивних особливостей порівняльних структур із маркерами *wie* та *als* у сучасному

німецькомовному ХД та МД; на основі корпусної бази *порівняння* розглянуто комплексно – від його структури (з визначенням елементів, механізму дії) та семантичної репрезентації, через фреймове моделювання (зادля представлення *порівняння* як лінгвокогнітивної моделі знань), до уживання у висловленні з певною прагматичною метою. *Новим* є виокремлення та аналіз 11 дистрибутивних моделей, які розподілено на 4 структурних типи *wie/als*-ПС (субстантивні, дієслівні, адвербіальні й ад'єктивні). Серед трьох семантичних моделей – якісних, кількісних та процесуальних – виокремлено реальні, або логічні, порівняння (на основі мотивованих ознак) та абстрактні, або метафоричні, порівняння (на ґрунті немотивованих ознаках). Уперше структуру та процес порівняння подано схематично як фрейм, а саме двома фреймовими мережами подібності й відмінності, кожна з яких представлена чотирма субфреймами: тотожності, схожості, уподібнення, рівності та протиставлення, несхожості, неподібності, нерівності. Новим є виокремлення чотирьох доменів серед понятійного простору референтів *порівняння* зі встановленням ступеня конкретизації кожного (діапазону *порівняння*) та чотирнадцяти доменів серед понятійного простору корелятивів зі встановленням спектра *порівняння*. Уперше сконструйовано три ключових когнітивних моделі *порівняння*: натуроморфну, антропоморфну, артефактну і їхні варіанти, та визначено їх компаративний потенціал. *Дістало подальшого розвитку* вивчення концепції *порівняння* в німецькій мові з позицій лінгвокогнітивної науки як когнітивного процесу, як засобу пізнання навколишнього світу з установленням характеру взаємозв'язку між фреймом *порівняння*, ситуацією *порівняння* та *wie/als*-ПС.

Практичне значення одержаних результатів проведеного дослідження забезпечено тим, що воно є внеском у подальший розвиток структурної лінгвістики, семантики, когнітивної лінгвістики, когнітивної семантики, теорії дискурсу, фреймового аналізу, корпусної лінгвістики.

Отримані наукові результати дослідження можна використати в початкових курсах із теоретичної граматики (розділи „Ступені порівняння прикметника”, „Прагматика речення”, „Семантичний аналіз виразів”), лексикології (розділи „Принципи лінгвістичного аналізу мови”, „Значення слова та його синтагматика”), когнітивної лінгвістики (розділи „Когнітивні структури”, „Лінгвокогнітивні моделі”).

Апробацію результатів дисертаційного дослідження здійснено на 6-ти наукових конференціях: 4-х *міжнародних*: „Fundamental and Applied Science” (Sheffield, 2014), „Міжкультурна комунікація в європейському мовному вимірі” (Чернівці, 2015), „Contemporary Issues in Philological Science: Experience of Scholars and Educationalists of Poland and Ukraine” (Lublin, 2017), „International Trends in Science and Technology” (Warsaw, 2018), на 2-х *всеукраїнських* науково-практичних інтернет-конференціях „Міжкультурна

комунікація в європейському мовному вимірі” (Чернівці, 2014, 2016), а також на засіданнях кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (2009 – 2018). Дисертацію обговорено на засіданні кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол засідання – № 3 від 17 жовтня 2018 року).

Публікації. Основні теоретичні твердження та практичні результати дисертаційного дослідження висвітлено в *двадцяти* одноосібних публікаціях, *вісім* із яких опубліковано у фахових виданнях України (3,91 друк. арк.), *одна* – у періодичному виданні іншої держави (0,6 друк. арк.), *шість* – додатково відображають наукові результати дисертації (2,46 друк. арк.), *п'ять* – у матеріалах міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій (1,14 друк. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 8,11 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації двома мовами, списку опублікованих праць автора, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (327 позицій, з яких 107 – іноземна література), списку лексикографічних джерел (15 позицій) та додатків загальним обсягом 22 сторінки (6 таблиць, 12 рисунків, список опублікованих праць автора). Загальний обсяг роботи – 242 сторінки, із них 186 сторінок – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми дисертації, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт і предмет, окреслено матеріал і методи дослідження, наведено перелік теоретичних тверджень, висвітлено теоретичне та практичне значення отриманих результатів, представлено дані про апробацію дисертації, подано її структуру й обсяг.

У **першому розділі „Теоретичні засади дослідження порівняння в німецькій мові”** з'ясовано багатоаспектний характер категорії *порівняння* (п. 1.1), здійснено теоретичні узагальнення основних підходів до лінгвістичної теорії *порівняння* (п. 1.2), виконано ретроспективний аналіз дослідження *порівняння* (п. 1.2.1), окреслено лінгвістичний статус *порівняння* (п. 1.2.2), встановлено співвідношення понять „порівняння”, „компаративність”, „порівняльна структура”, „порівняльна одиниця”, „ситуація *порівняння*”, „процес *порівняння*” (п. 1.2.2), розглянуто наявні семантичні формули *порівняння* та їхні конституенти (п. 1.2.3), проаналізовано погляди вчених на *порівняння* з позиції когнітивної лінгвістики, описано лінгвокогнітивний підхід до вивчення *порівняння* (п. 1.4).

У гносеологічному аспекті *порівняння* визначено як засіб, спосіб, форму, операцію чи процес пізнання дійсності. У логічному аспекті *порівняння* як

мисленнєва операція є логічною структурою, що відображає хід думки від попередньо установлених елементів *порівняння* до виформування висновку *порівняння*: відношення подібності/відмінності (І. М. Кондаков). Лінгвістичний аспект дослідження категорії *порівняння* передбачає, що мовна структура відображає згорнуту логічну структуру, яка актуалізує окремі етапи *порівняння*, усі інші перебувають у сфері пресупозицій та імплікацій. Вивчення лінгвокогнітивного рівня зумовлено необхідністю побудови тріади – системи, у якій семантичний рівень корелює з гносеологічним за допомогою посередника – лінгвокогнітивного рівня ментальної репрезентації (рівня знань) (R. Jackendoff).

У нашому дослідженні послуговуємося терміном *порівняння* для опису порівняльних відношень у лінгвістичному й екстралінгвістичному контекстах, для опису широкого спектра мовних одиниць, що семантично, синтаксично і морфологічно передають сему *порівняння*. Натомість категорію компаративності розуміємо як таку, що входить до складу категорії модальності, репрезентує якості або ознаки, які мовець приписує певному предметові, притаманні йому не цілком, а лише певною мірою (І. М. Жилін). Категорія *порівняння* є універсальною, одночасно будучи засобом пізнання та відображення дійсності в мові. Вона інкорпорує процес пізнання дійсності та його результат, реєструє не лише градуйованість ознаки, притаманної певному предмету, а й тотожність або відмінність того самого предмета самому собі в різних просторових або часових зрізах, фактичну або уявну подібність порівнюваних сутностей.

Порівняння витлумачуємо як когнітивну ситуацію, основу якої формують когнітивні пізнавальні процеси, що вербалізуються в значенні порівняльних одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів. Морфологічний і лексичний способи вербалізації *порівняння* не вважаємо самодостатніми засобами формування *порівняння*, оскільки поза межами словосполучення вони здатні демонструвати окремі елементи, але не *порівняння* загалом. Порівняльна природа не притаманна окремому слову чи словосполученню. Для актуалізації ідеї подібності/відмінності необхідна синтаксична структура, у якій експліцитно чи імпліцитно репрезентовано всі складники семантичної моделі, тобто всі обов'язкові елементи *порівняння*: 1) те, що порівнюють (референт); 2) те, з чим порівнюють (корелят); 3) спільна ознака порівнюваних понять (модуль); 4) формальний показник *порівняння*, або мовний маркер порівняльних відношень (*wie/als*). Саме тому об'єктом дослідження обрано порівняльні синтаксичні структури з маркерами *wie* та *als*.

У межах когнітивної лінгвістики порівняння розглянуто як процес розуміння одного концепту або домену в термінах іншого, де ієрархічна впорядкованість постає в іпостасі концепт → парцела (набір концептів) → домен (набір парцел). Домен тлумачимо як концептуальну структуру, що

слугує контекстом (фоном) для виділення (профілювання) концептів (А. П. Мартинюк), відповідно концепти не є ізольованими, атомарними одиницями людського досвіду, їх можна адекватно осмислити в контексті структур фонових знань, частиною яких він є (С. А. Жаботинська). Найбільш загальний терміном, що використовується на позначення таких фонових структур, є домен.

У другому розділі „**Методологія дослідження порівняльних структур з маркерами *wie* та *als* у німецькій мові**” запропоновано комплексну методику аналізу структурно-семантичних та лінгвокогнітивних характеристик порівняльних структур з маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові (п. 2.1), наведено п'ятикроковий алгоритм дослідження (п. 2.2).

Перший крок дослідження полягає в доборі матеріалу дослідження за допомогою *корпусного аналізу*, який забезпечує чіткі критерії та принципи опрацювання, збереження та аналізу даних. Він є ефективним у взаємодії зі структурними, семантичними та лінгвокогнітивними дослідженнями, оскільки корпус текстів різного характеру надає лінгвостатистичні докази, на які вони спираються. Процес корпусного аналізу включає три етапи: ідентифікацію ПС з *wie/als* за допомогою категоріального аналізу, співвідношення мовних даних з урахуванням статистичних методів та інтелектуальну інтерпретацію результатів. Перші два етапи є найбільш автоматизованими, останній етап вимагає людської розумової діяльності. Загалом, методом корпусного аналізу отримано приблизно 900 тисяч *wie/als*-ПС, які містить корпус текстів DWDS, методом *наскрізного виписування* із залученням *компонентного та дефініційного аналізів* виокремлено та сформовано корпус фактичного матеріалу дослідження, який містить 12140 *wie/als*-ПС, об'єктом *порівняння* в яких є людина.

Другий крок охоплює дослідження структурно-семантичного виміру *wie/als*-ПС у художньому та медійному дискурсах. За допомогою *структурного методу* досліджено внутрішню організацію, визначено формальні ознаки та складники *wie/als*-ПС, їхню синтаксичну сполучуваність, що дає змогу розподілити їх за структурними та функціональними характеристиками. Використання *дистрибутивного аналізу* *wie/als*-ПС обґрунтовано тим, що кожна мовна одиниця має своє особливе оточення, тобто в дистрибутивних характеристиках мовної одиниці реалізуються її внутрішні властивості, які відображають її роль. За допомогою *семантичного аналізу* ознак, актуалізованих у *wie/als*-ПС, їх класифіковано на три семантичних типи: якісні, кількісні та процесуальні *wie/als*-ПС, які, зі свого боку, поділено на реальні, або логічні, порівняння (на основі мотивованих ознак) та абстрактні, або метафоричні, порівняння (на ґрунті немотивованих ознак). Верифікацію отриманих результатів у процесі структурно-семантичного дослідження *wie/als*-ПС забезпечує кількісний аналіз.

Третій крок дослідження знаменує перехід до лінгвокогнітивних методів та полягає в застосуванні *фреймового моделювання як методу* науково-пізнавальної діяльності для репрезентації *порівняння* як універсальної лінгвокогнітивної моделі знань з метою виявлення закономірностей інтелектуальної та вербальної діяльності німецькомовної особистості, тобто присвячений моделюванню фрейму *порівняння*. За допомогою фрейму моделюємо перехід від ментальних процесів у свідомості адресата до лінійної мовної структури та від лінійної вербальної структури в об'ємну ментальну одиницю, що є декодуванням інформації, у процесі якого мовна структура проходить крізь утворений реципієнтом фрейм, розгортається і зумовлює в його свідомості відповідні образи й поняття. Аналіз дібраних порівняльних структур дає підстави для того, щоб змоделювати їх у асоціативні/компаративні фрейми, які ілюструють відношення подібності/відмінності, що ґрунтуються не стільки на стані речей в онтології, скільки на зближенні концептів у мисленні людини (С. А. Жаботинська).

Четвертий крок. Для структурування, організації інформації, представленої фреймом *порівняння*, застосовано й матричну, і мережеву моделі. Наприклад, у результаті об'єднання пропозицій вибудовується мережева модель *порівняння*, де кожний із предметних слотів (СУБ'ЄКТ, РЕФЕРЕНТ, МОДУЛЬ, КОРЕЛЯТ) розгортається у власну матричну модель, у якій між концептами немає пропозиційного зв'язку, однак, вони не функціонують ізольовано, а нашаровуються один на одного. Так, матрична модель для модуля „ТАКИЙ – якість” містить матрицю доменів, які представляють різні якісні параметри, наприклад, FARBE, GRÖßE, FORM. Парцели, які входять до цих доменів, теж виформовують матриці, як-от: FARBE (rot, blau, gelb тощо). Матрична модель для референта „ДЕЩО 1” (концепт MENSCH/ЛЮДИНА) містить матрицю доменів, які об'єднують присутню інформацію про людину: її фізичну й духовну характеристики, зовнішній вигляд, почуття та настрої, стан, риси характеру, думки й слова, місце в соціумі, міжособистісні стосунки тощо. Великий масив *wie/als*-ПС (12140 одиниць) аналізуємо, послуговуючись процедурою, розпрацьованою С. А. Жаботинською, що її успішно застосовують у дослідженні концептуальної метафори в кліше англomовного наукового тексту (І. В. Бровченко), у терміносистемі маркетингу (О. Ю. Радченко). Процедура виявилася дієвою для аналізу *wie/als*-ПС і охоплює декілька етапів: аналізу понятійного простору референтів та корелятивів порівняння, реалізованого *wie/als*-ПС, визначення діапазону *порівняння* (взаємодія референтного домену з декількома корелятивними доменами), установлення зовнішнього спектра (проекція корелятивного домену на низку референтних доменів), внутрішнього спектра (проекція активованих концептів корелятивного домену

на низку референтних доменів) та компаративного потенціалу корелятивних доменів.

П'ятий крок передбачає встановлення прагматичних властивостей *wie/als*-ПС у типології дискурсу (ХД та МД).

Третій розділ „Структурно-семантичні властивості порівняльних структур з маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові” присвячений вивченню *порівняння*, реалізованого *wie/als*-ПС, у структурно-семантичному аспекті. У розділі зосереджено увагу на характеристиці структурних особливостей *порівняння* (п. 3.1), та семантичній інтерпретації досліджуваних порівняльних структур (п. 3.2).

Структурний розподіл *wie/als*-ПС здійснено за принципом частиномовної належності їх елемента, який заповнює лівобічну позицію щодо маркерів *wie/als*. Оскільки *wie/als*-номінальні фрази сполучаються в лівобічній позиції з чотирма частинами мови: дієсловом, іменником, прикметником і прислівником, то *wie/als*-ПС як одиниці синтаксису поділено на чотири структурні типи: субстантивні, дієслівні, адverbіальні та ад'єктивні *wie/als*-ПС.

Найпродуктивнішим семантико-граматичним розрядом виявилися адverbіальні та ад'єктивні *wie/als*-ПС (N + ist + Adj^{Pos} + *wie* + N; N + ist + Adj^{Komp} + *als* + N; N + V + Adj^{Pos} + *wie* + N; N + V + Adj^{Komp} + *als* + N, де N – іменник, Adj^{Pos} – звичайний ступінь порівняння прикметника, Adj^{Komp} – вищий ступінь порівняння прикметника, V – фінітне дієслово, ist – копулативне дієслово) (46 %). Найчастотніша модель адverbіальних ПС має структуру N + V + Adj^{Pos} + *wie* + N (66 %). Субстантивні *wie/als*-ПС (N + *wie* + N1, N + *als* + N1, Ns + V + N + *als* + N1; Ns + V + N + *wie* + N1; N + ist + *wie* + N1) другі за кількісною представленістю (33%). Дієслівні *wie/als*-ПС (N + V + *als* + N1; N + V + *wie* + N1) посідають третю позицію на шкалі частотності *wie/als*-ПС (21 %).

Оскільки *порівняння* розглянуто з огляду на *семантичну репрезентацію* подібності та відмінності між поняттями/речами, а не тільки як структуру, яка відповідає формулі $X \in \text{як } Y$, тому відмінність між семасіологічним та ономасіологічним підходами відіграє істотну роль. Саме ономасіологічний підхід (від змісту до форми) вважаємо для цього дослідження більш вдалим, оскільки він дає змогу конкретизувати дві універсальні семантичні формули для *порівняння-уподібнення* – $R^m \approx C^m$ і для контрастивного *порівняння* – $R^m \approx C^m$, які актуальні незалежно від формального вираження (різних дистрибутивних моделей), де R – референт, C – корелят, m – модуль/ознака, R^m та C^m , чи R^m та C^m виявляють різний ступінь володіння ознакою референтом та корелятом, \approx – символ, який маркує подібність між референтом та корелятом. Обираємо операції множення та піднесення до ступеня, щоб продемонструвати, що R^m чи C^m буде кількісно меншим, ніж C^m чи R^m . Наприклад, у порівняльній структурі *Die Haut ist weiß wie Alabaster* (DWDS)

автор порівнює шкіру з алебастром. У словниковій статті (eWDG) зафіксовано визначення: *Alabaster – feinkörnige, weißliche, meist durchscheinende Gipsart*, тобто шкіра уподібнюється з алебастром, щоб увиразнити її ніжність, білизну. Однак білого в алебастрі „більше” ніж у шкірі, що і демонструє семантична формула $R_m \approx C^m$, за якою „кількість” спільної ознаки в R менша ніж „кількість” спільної ознаки у C. Порівняльна структура *Das Bein war doppelt so dick wie der rechte Oberschenkel* вербалізує контрастивне порівняння, оскільки те, що „кількість» ознаки *dick* ‘товстий’ у референта вдвічі „більше” ніж у корелята, виражено експліцитно за допомогою градуатора *doppelt* ‘удвічі’.

У результаті аналізу фактичного матеріалу констатовано, що вивчення порівнянь неможливе без з’ясування ролі модуля *порівняння*, оскільки мовець порівнює не предмет із предметом, а ознаки предметів, ознаки дій чи ситуації загалом (І. Шенько), тому семантичну класифікацію здійснено на основі актуалізованих ознак у *wie/als*-ПС. Для розподілу *wie/als*-ПС за модулем ми опиралися на семантичну класифікацію ознак Н. В. Дмитрієвої, з огляду на яку, серед ознак, актуалізованих у *wie/als*-ПС, виявлено дві великі групи: (1) мотивовані, тобто ті, які властиві об’єктові в реальному світі, і (2) немотивовані, що їх приписують об’єкту в певному соціумі, хоча об’єктові загалом не притаманні такі ознаки. Серед мотивованих ознак диференційовано (1.1) сутнісні, які є необхідними та відображають сутність об’єкта (властиві об’єктові завжди), й (1.2) характерні, що є типовими ознаками з перебільшеною значимістю для образу об’єкта в соціумі. Серед характерних ознак виокремлено (1.2.1) характерні типові, що притаманні об’єкту як норма, та (1.2.2) характерні ймовірні, які властиві об’єкту спорадично. Отже, *порівняння*, реалізоване *wie/als*-ПС, яке вербалізує *порівняння* предметів на основі мотивованих ознак, є реальним, або логічним. Такі ПС указують на більший або менший ступінь ознак, їхню якість, кількість, при цьому не відкриваючи нічого нового в описуваних предметах, а лише констатуєчи безсумнівні факти. *Wie/als*-ПС, утворені на основі немотивованих ознак предметів, є абстрактними, або метафоричними, подібність або відмінність у яких встановлено тільки за допомогою міркування, абстракцій, коли на перший план висувається суб’єктивне ставлення мовця. Такі *порівняння* ситуативно зумовлені, вони виражають не тільки глибинну подібність або відмінність об’єктів, але й авторське трактування їхнього взаємозв’язку.

Аналіз співвідношення ознак, актуалізованих у *wie/als*-ПС, дав змогу виявити тенденції щодо переваги певних видів ознак. Наприклад, найчастотнішими є ПС, які актуалізують мотивовані ознаки (62%), а саме характерні типові ознаки (23%), що можна пояснити їхньою яскравістю у сполученні з логічністю. Розрив між характерними типовими ознаками й характерними ймовірними ознаками становить 6%. Отже, для характеристики

референта *порівняння* адресат часто обирає випадкові, несуттєві ознаки. Передостанню позицію щодо частотності вживання посідають *порівняння*, які актуалізують немотивовані ознаки (38%). Найменш частотними виявилися *wie/als*-ПС, які увиразнюють сутнісні ознаки (12%). Установлені результати дають підстави для висновку: *порівняння*, реалізоване *wie/als*-ПС, тяжіє до яскравості й виразності, чого не можна рівною мірою досягти через актуалізацію сутнісних ознак.

У четвертому розділі „Лінгвокогнітивний аспект дослідження *порівняння*, реалізованого порівняльними структурами з маркерами *wie* та *als* у художньому та медійному дискурсах” розглянуто лінгвокогнітивні параметри *порівняння*, реалізованого ПС з маркерами *wie* та *als*. За допомогою фрейму *порівняння* змодельовано перехід від ментальних процесів у свідомості адресата до лінійної мовної структури та від лінійної вербальної структури в об’ємну ментальну одиницю (п. 4.1). Виявлено, проаналізовано та систематизовано значеннєві елементи, що наповнюють фрейм *порівняння*, і на цьому ґрунті виокремлено основні когнітивні моделі *порівняння* (п. 4.2). Окреслено прагматичний потенціал *порівняння*, реалізованого порівняльними структурами з маркерами *wie* та *als*, у ХД та МД (п. 4.3).

Фрейм будь-якої типової ситуації передбачає чітко структуровану послідовність дій, дійових осіб і залучених у ці дії об’єктів. Визначення вершинних вузлів (слотів) фрейму *порівняння* здійснюємо на основі компонентів когнітивної ситуації *порівняння*: мовець (суб’єкт *порівняння*) – дія (референт, корелят і модуль) – результат *порівняння*, однак результат *порівняння* не розміщуємо в рамці фрейму *порівняння*, оскільки уналежнюємо його до комунікативно-прагматичного, а не лінгвокогнітивного вектора дослідження. Подаємо структуру *порівняння* як мережеву модель у вигляді вузлів і зв’язків між вузлами (пропозиціями), які генеруються через схеми. Розрізняємо пропозиційні схеми, що залежно від категорії ознаки мають кілька варіантів:

(1) квантитативна схема (порівняння за кількісним параметром):

„ДЕЩО 1 є СТІЛЬКИ-кількість як ДЕЩО 2”, наприклад:

Obdachlose gibt es in Berlin fast so viele wie in München (DWDS). → ДЕЩО 1 ‘*Obdachlose in Berlin*’ є СТІЛЬКИ-кількість ‘*so viele*’ як ДЕЩО 2 ‘*Obdachlose in München*’;

(2) кваліфікативна схема (порівняння за якісним параметром):

„ДЕЩО 1 є ТАКИЙ-якість як ДЕЩО 2», наприклад:

Das linke Auge ihrer zwölfjährigen Tochter Amaga ist dunkel und schön wie das einer Marien-Ikone (DWDS). → ДЕЩО 1 ‘*Das linke Auge*’ ist є ТАКИЙ-якість ‘*dunkel und schön*’ як ДЕЩО 2 ‘*das einer Marien-Ikone*’;

(3) схема способу дії (порівняння за акціональним параметром):

„ДЕЩО 1 існує/робить ТАК/СТІЛЬКИ-спосіб як ДЕЩО 2», наприклад:

Keine europäische Mannschaft spielt so schön wie Spanien (DWDS). →
ДЕЩО 1 'Keine europäische Mannschaft' робить ТАК-спосіб 'spielt so schön' як
ДЕЩО 2 'Spanien'.

Структуру та процес *порівняння* подаємо схематично як фрейм, що представляємо як мережеву модель (рис. 1).

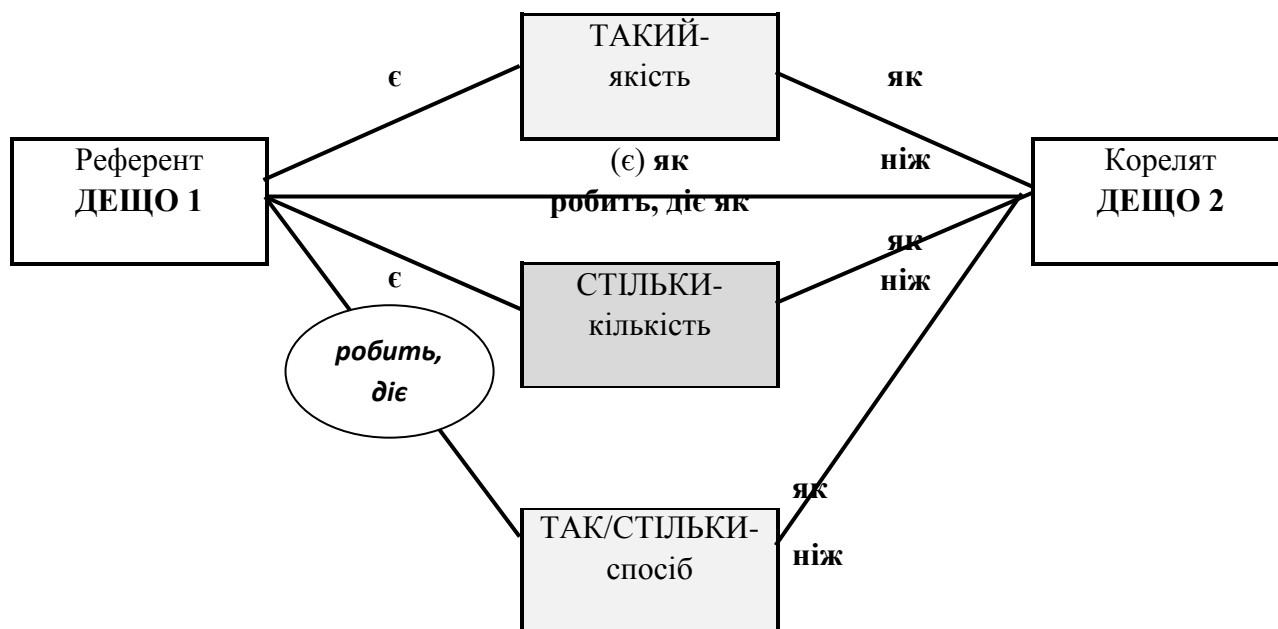

Рис. 1. Фрейм *порівняння* (мережева модель)

Отож, у процесі *порівняння* заактуалізовано зіставлення двох концептуальних моделей – референта й корелята; установлення подібності чи відмінності між двома понятійними сутностями (концептами) здійснено за якісним (слот ТАКИЙ-якість), кількісним (слот СТІЛЬКИ-кількість) чи акціональним/буттєвим (слот діє/робить ТАК/СТІЛЬКИ-спосіб) параметрами, які перетворюються на зони перетину двох концептуальних сфер, виформовують основу *порівняння* (модуль) і визначають дві мережеві моделі (фреймові мережі), де між референтом і корелятом установлюється/не встановлюється зв'язок подібності. Відповідно до цього фрейм *порівняння* можна представити фреймовими мережами подібності та відмінності, які репрезентовані відповідно субфреймами тотожності, схожості, уподібнення, рівності та протиставлення, несхожості, неподібності, нерівності, варіативність яких зумовлена певними характеристиками ситуації порівняння: ідентифікується якісна чи кількісна ознака; залежить подібність від суб'єктивного сприйняття, чи не залежить від людини; порівнюються концепти однієї чи різних понятійних сфер; актуалізується статична чи динамічна характеристики.

Кожний із предметних слотів розгортається у власну матричну модель, тому пропонуємо розглядати понятійний простір слоту РЕФЕРЕНТ як

матрицю доменів, що об'єднують інформацію про людину як індивідуум. У результаті аналізу 12140 ПС із маркерами *wie* та *als*, виявлених у ХД та МД, понятійний простір референта MENSCH/ЛЮДИНА згруповано в 4 домени: 1) ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА, до якого входять парцели ARBEIT/РОБОТА, BERUFSERFABUNG/ПРОФЕСІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА, LEISTUNGEN UND FÄHIGKEITEN/ДОСЯГНЕННЯ Й ЗДІБНОСТІ, FAMILIE/СІМ'Я, NATIONALITÄT/НАЦІОНАЛЬНІСТЬ, STATUS/СТАТУС, SOZIALE ROLLE/СОЦІАЛЬНА РОЛЬ, BEZIEHUNGEN/ВІДНОСИНИ, RELIGION/РЕЛІГІЯ, GRUPPEN UND BEZIEHUNGEN/ГРУПИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ, ÜBERZEUGUNG/ПЕРЕКОНАННЯ, GESELLSCHAFTSWIDRIGKEIT/АСОЦІАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ, PERSONEN/ПЕРСОНАЛІЇ; (2) ЛЮДИНА – ФІЗИЧНА ІСТОТА, що охоплює парцели, GESCHLECHT UND ALTER/СТАТЬ ТА ВІК, KÖRPERTEILE/ЧАСТИНИ ТІЛА, KÖRPERZUSTAND/ФІЗИЧНИЙ СТАН, PHYSIOLOGIE/ФІЗІОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ; (3) ЛЮДИНА – ЕМОЦІЙНА ІСТОТА, структурованого парцелами GEFÜHNLE/ЕМОЦІЇ Й ПОЧУТТЯ, GEWOHNHEITEN UND NEIGUNGEN/ЗВИЧКИ Й СХИЛЬНОСТІ; (4) ЛЮДИНА – РОЗУМНА ІСТОТА, до якого входять парцели GEISTIGE TÄTIGKEIT/ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ, KOMMUNIKATIVE TÄTIGKEIT/КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ. Ці домени утворюють матрицю доменів і залежно від кількості відповідних конститутивних парцел мають різний ступінь складності. Понятійний простір корелятивів *wie/als*-ПС також згруповано за тематичною близькістю, тобто розподілено за різними доменами. Корелятивні домени, які мапуються на референтний концепт MENSCH/ЛЮДИНА, утворюють її діапазон *порівняння*. До його складу входять 14 корелятивних доменів, які можна умовно поділити на три групи, три матриці доменів. На тлі першої групи доменів профілюється концепт MENSCH/ЛЮДИНА і, відповідно, різні аспекти людської діяльності (1) ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА; (2) ЛЮДИНА – ФІЗИЧНА ІСТОТА; (3) ЛЮДИНА – ЕМОЦІЙНА ІСТОТА; (4) ЛЮДИНА – РОЗУМНА ІСТОТА. Друга група доменів об'єктивує концепт NATUR/ПРИРОДА та усі аспекти природного середовища, вибудовує матричну модель із 7 доменів: (1) ФАУНА, (2) ФЛОРА, (3) СТИХІЇ, (4) АТМОСФЕРА/КЛІМАТ, (5) РЕЧОВИНА, (6) ПРОСТІР, (7) ЧАС. Матричну модель третьої групи ARTEFAKT/АРТЕФАКТ утворюють домени (1) ПРЕДМЕТИ ШИРОКОГО ВЖИТКУ, (2) ІНФРАСТРУКТУРА, (3) СФЕРА ВПЛИВУ.

Вирізнено значеннєві елементи, що наповнюють фрейм *порівняння*, проаналізовано, систематизовано й виокремлено основні когнітивні моделі *порівняння*:

натуроморфну когнітивну модель *порівняння* із субмоделями MENSCH \equiv FAUNA, MENSCH \equiv FLORA, MENSCH \equiv TOTE NATUR, MENSCH \equiv ATMOSPHERE/KLIMA, MENSCH \equiv SUBSTANZ, MENSCH \equiv RAUM,

MENSCH \equiv ZEIT, MENSCH \equiv EINHEIT, у яких людину порівнюють із сутностями, не завжди сумісними в рамках однієї події;

антропоморфну когнітивну модель *порівняння* із субмоделями MENSCH \equiv GESELLSCHAFTLICHE NATUR, MENSCH \equiv ORGANISMUS, MENSCH \equiv PSYCHISCHES LEBEN, MENSCH \equiv TÄTIGKEITSBEREICHE, коли для кращого усвідомлення людини залучаються уже добре відомі характеристики особистості;

артефактну когнітивну модель *порівняння* із субмоделями MENSCH \equiv GEBRAUCHSGEGENSTÄNDE, MENSCH \equiv INFRASTRUKTUR, MENSCH \equiv EINFLUSSBEREICHE, у яких людина порівнюється із соціальним та економічним середовищем, що є сферою впливу на неї.

У розділі висвітлено також прагматичний потенціал *порівняння*, реалізованого порівняльними структурами з маркерами *wie* та *als* у ХД та МД. Наприклад, *wie/als*-ПС німецька мовна особистість використовує для конкретизації відчуттів (зорового, слухового, смакового, самопочуття, статичного, кінестичного) та оцінок (емоційно-прагматичної, психолого-прагматичної, емоційно-естетичної, морально-етичної).

ВИСНОВКИ

Реферовану працю присвячено дослідженню структурно-семантичних та лінгвокогнітивних особливостей *порівняння*, реалізованого порівняльними структурами з маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові.

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження *wie/als*-ПС як синтезу семантики та когніції послуговували структурно-семантична та лінгвокогнітивна дослідницькі парадигми. У межах першої *wie/als*-ПС розглянуто як явище, що належить синтаксичному рівню мови та є одним з ефективних конструктивних елементів дискурсу; у рамках другої парадигми *порівняння* – це невід’ємна частина понятійної системи людини, важлива характеристика її мислення, прагнення по-новому подивитися на давно відомі реалії та зрозуміти їх.

Структурну класифікацію *wie/als*-ПС здійснено за принципом частиномовної належності їх елемента, який заповнює лівобічну позицію щодо маркерів *wie/als*. Оскільки *wie/als*-номінальні фрази сполучаються в лівобічній позиції з чотирма частинами мови: дієсловом, іменником, прикметником і прислівником, то *wie/als*-ПС як одиниці синтаксису поділено на субстантивні, дієслівні, адverbіальні й ад’єктивні. Зокрема, дієслово розглянуто як процесуальну ознаку іменника; прикметник з огляду на його семантику є виразником якісної (кваліфікаційної) чи кількісної (квалітативної) ознаки іменника. Ознаки, які в *wie/als*-ПС демонструють два типи актуалізації – експліцитну (за допомогою прикметника, прислівника, дієслова) та імпліцитну (зі вказівкою на пряму пошуку модуля), засвідчують наявність трьох семантичних типів *wie/als*-ПС: якісних, кількісних та процесуальних, які

класифіковано на реальні, або логічні, *порівняння* (на основі мотивованих ознак) та абстрактні, або метафоричні, *порівняння* (на ґрунті немотивованих ознак). Перші вказують на більший або менший ступінь ознак, їхню якість, кількість, при цьому не маркуючи нічого нового в описуваних предметах, а лише констатують очевидні факти. Щодо порівнянь другого типу, то подібність або відмінність ознак можна встановити тільки в ході міркування, удаючись до певних абстракцій, коли на перший план висувається суб'єктивне ставлення до них мовця. Такі *порівняння* ситуативно зумовлені, виражають не тільки глибинну подібність або відмінність об'єктів, але й авторське витлумачення їхнього взаємозв'язку.

Змодельований фрейм порівняння увиразнює певну закономірність інтелектуальної та вербальної діяльності німецькомовної особистості в типовій ситуації *порівняння*, перехід від ментальних процесів у свідомості адресата до лінійної мовної структури та від лінійної вербальної структури в об'ємну ментальну одиницю. До того ж у процесі декодування інформації мовна структура проходить крізь утворений реципієнтом фрейм, розгортається і спричиняє в його свідомості відповідні образи та поняття.

Проектуючись на лінгвокогнітивний рівень, *wie/als*-ПС активують процес *порівняння*, у ході якого актуалізується зіставлення двох концептуальних моделей / сфер – референта та корелята, встановлення подібності чи відмінності між двома понятійними сутностями (концептами) здійснюється за якісним (слот ТАКИЙ-якість), кількісним (слот СТІЛЬКИ-кількість) чи акціональним/буттєвим (слот діє/робить ТАК/СТІЛЬКИ-спосіб) параметрами, які перетворюються на зони перетину двох концептуальних сфер, виформовують основу *порівняння* (модуль) і визначають дві мережеві моделі (фреймові мережі) *подібності*, яку конституують субфрейми тотожності, схожості, уподібнення, рівності, та *відмінності*, що представлена субфреймами: та протиставлення, несхожості, неподібності, нерівності.

Якщо корелятивні домени ФАУНА, ФЛОРА, СТИХІЇ, АТМОСФЕРА/КЛІМАТ, РЕЧОВИНА, є своєрідними універсальними у ХД та МД, то інші (ПРЕДМЕТИ ШИРОКОГО ВЖИТКУ, ІНФРАСТРУКТУРА, СФЕРА ВПЛИВУ тощо) наділені значним компаративним потенціалом. Більшість понять, залучених до *порівняння*, належать до понятійних сфер ЛЮДИНА та ПРИРОДА. У процесі *порівняння* рух у „ланцюгу буття” здійснюється знизу вгору, коли характеристики людини осмислюють через зрозуміліші ознаки фізичного об'єкта, чи, навпаки, він залишається на одному рівні, якщо для кращого усвідомлення індивідуума вдаються до добре відомих характеристик людини.

Виокремлено основні когнітивні моделі *порівняння*: натуроморфну когнітивну модель *порівняння* із субмоделями MENSCH \equiv FAUNA, MENSCH \equiv FLORA, MENSCH \equiv TOTE NATUR, MENSCH \equiv ATMOSPHERE/KLIMA, MENSCH \equiv SUBSTANZ, MENSCH \equiv RAUM, MENSCH \equiv ZEIT, MENSCH \equiv EINHEIT; антропоморфну когнітивну модель *порівняння* із субмоделями

MENSCH ≡ GESELLSCHAFTLICHE NATUR, MENSCH ≡ ORGANISMUS, MENSCH ≡ PSYCHISCHES LEBEN, MENSCH ≡ TÄTIGKEITSBEREICHE; артефактну когнітивну модель *порівняння* із субмоделями MENSCH ≡ GEBRAUCHSGEGENSTÄNDE, MENSCH ≡ INFRASTRUKTUR, MENSCH ≡ EINFLUSSBEREICHE та їхні варіанти.

Прагматичний потенціал *порівняння* реалізується через низку стратегій автора, спрямованих на вибір найкращих та найефективніших способів вербалізації думки, що залежить від чинників, серед яких важливе місце посідають цілі застосування *порівняння* та когнітивні уявлення носіїв мови. *Wie/als*-ПС німецька мовна особистість використовує для конкретизації відчуттів (зорового, слухового, смакового, самопочуття, статичного, кінестичного) та оцінок (емоційно-прагматичної, психолого-прагматичної, емоційно-естетичної, морально-етичної).

Перспективи виконаного дослідження вбачаємо в контрастивному дослідженні за розпрацьованою методикою інших референтних доменів у різних національно-маркованих дискурсах, зокрема на основі німецькомовного та англомовного дискурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у фахових виданнях України

1. Коропатніцька Т. П. Категорія *порівняння* в логіці та в мові на матеріалі німецькомовного дискурсу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки: Мовознавство*. Луцьк, 2010. № 7. С. 22–27.
2. Коропатніцька Т. П. Прагматична характеристика конструкцій зі значенням ірреального *порівняння*. *Наукові записки. Сер. Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2010. Вип. 89 (4). С. 265–268.
3. Коропатніцька Т. П. Функціонально-семантичний аналіз конструкцій зі значенням ірреального *порівняння* в німецькій мові. *Нова філологія: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2010. Вип. 41. С. 55–63.
4. Коропатніцька Т. П. Дефініційний аналіз *порівняння* у німецькій мові. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : збірник наукових праць. Германська філологія*. Чернівці, 2013. Вип. 668. С. 45–53.
5. Коропатніцька Т. П. *Порівняння* в лінгво-когнітивному аспекті. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : збірник наукових праць. Германська філологія*. Чернівці, 2014. Вип. 690–691. С. 283–287.
6. Коропатніцька Т. П. Семантичне градування *порівняння* у дискурсі. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : збірник наукових праць. Германська філологія*. Чернівці, 2015. Вип. 740–741. С. 88–93.
7. Коропатніцька Т. П. Вираження механізму оцінки засобами компаративних одиниць. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики : науковий журнал*. Чернівці, 2016. Вип. 4 (13). С. 44–55.

8. Коропатніцька Т. П. Функціонування *порівняння* в науково-популярному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія : Філологія*. Одеса, 2016. Вип. 21, т. 2. С. 46–49. – ISSN 2409 – 1154; ICV 2015: 32.03: Index Copernicus International.

Наукові праці у періодичних виданнях інших держав

9. Коропатніцька Т. П. Фреймове моделювання *порівняння*. *International Academy Journal „Web of Scholar”*. Warsaw, 2018. 5(23), Vol. 4. P. 22–27. – ISSN 2518 – 167X, 2518 – 1688.

Наукові праці апробаційного характеру

10. Koropatnizjka T. P. *Als: die Bewegung im Deutschen*. *Міжкультурна комунікація в європейському мовному вимірі* : Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 12–15 червня. Чернівці, 2014. С. 57–61.

11. Коропатніцька Т. П. Функціонально-семантичний підхід вивчення *порівняння* на матеріалі німецької мови. *Fundamental and applied science. Music and life. Philological sciences* : Materials of the X International scientific and practical conference, October 30 – November 7. Sheffield, 2014. Vol. 12. P. 69–73.

12. Koropatnitska T. Lexikalische und semantische Graduierung der Adjektive. *Міжкультурна комунікація в європейському мовному вимірі* : Матеріали Міжн. наук.-практ. інтернет-конф., 12 травня. Чернівці, 2015. С. 90–94.

13. Коропатніцька Т. П. Відображення механізму *порівняння* в системній основі німецької мови. *Міжкультурна комунікація в європейському мовному вимірі* : Матеріали II Всеукр. наук.-практ. заочн. конф., 27 травня. Чернівці, 2016. С. 52–55.

14. Коропатніцька Т. П. Синтаксично-семантична інтерпретація ірреальних порівняльних речень. *Contemporary issues in philological science : experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine* : Conference Proceedings of the International research and practice conference, April 28–29. Lublin, 2017. P. 227–230.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

15. Коропатніцька Т. П. Ірреальне *порівняння* в конструкціях з кон'юнктивом у німецькій мові. *Науковий вісник БДФА. Гуманітарні науки : збірник наукових праць*. Чернівці, 2009. Вип. 1. С. 153–158.

16. Коропатніцька Т. П. Конструкції зі значенням ірреального *порівняння* в сучасній німецькій мові. *Картина мира в славянских и романо-германских языках : межд. науч. сборник по лингвокультурологии*. Самара, 2009. С. 137–143.

17. Коропатніцька Т. П. Парадигма мовних засобів вираження *порівняння*. *Науковий вісник БДФЕУ. Гуманітарні науки : збірник наукових праць*. Чернівці, 2013. Вип. 7. С. 65–71.

18. Коропатніцька Т. П. Прототипічне *порівняння* прикметника у художньому дискурсі. *Мир человека на гранях языка: междунар. сборник науч. трудов по лингвокультурологии*. Самара, 2013. С. 65–68.

19. Коропатніцька Т. П. *Порівняння як валентно-залежна обставина способу дії. Сборник научных трудов Sworld*. Иваново, 2014. Вып. 4 (37). Т. 19. С. 8–12.

20. Коропатніцька Т. П. Комунікативний потенціал *порівняння*. *Науковий вісник БДФЕУ. Гуманітарні науки : збірник наукових праць*. Чернівці, 2015. Вип. 9. С. 24–29.

АНОТАЦІЯ

Коропатніцька Т. П. Порівняльні структури з маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові: структурно-семантичний та лінгвокогнітивний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України. – Чернівці, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню формальних, семантичних та лінгвокогнітивних ознак *порівняння*, реалізованого порівняльними структурами з маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові.

У праці окреслено структурні особливості, здійснено семантичну інтерпретацію зазначених порівняльних структур; деталізовано семантичну модель *порівняння*.

За допомогою фрейму *порівняння* змодельовано транспозицію від ментальних процесів у свідомості адресата до лінійної мовної структури та від лінійної вербальної структури в об'ємну ментальну одиницю. Виявлено значеннєві елементи, що наповнюють фрейм *порівняння*, проаналізовано та систематизовано їх і на цій основі виокремлено основні когнітивні моделі *порівняння*: натуроморфну, антропоморфну, артефактну та їхні варіанти.

Установлено прагматичний потенціал порівняльних структур з маркерами *wie* та *als* у німецькомовному художньому та медійному дискурсі.

Ключові слова: порівняльні структури, референтний домен, корелятивний домен, модуль порівняння, фреймове моделювання, фрейм порівняння, когнітивна модель порівняння.

АННОТАЦИЯ

Коропатницкая Т. П. Сравнительные структуры с маркерами *wie* и *als* в современном немецком языке: структурно-семантический и лингвокогнитивный аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Министерство образования и науки Украины. – Черновцы, 2018.

Диссертация посвящена исследованию формальных, семантических и лингвокогнитивных особенностей *сравнения*, выраженного сравнительными структурами с маркерами *wie* и *als* в современном немецком языке.

В работе определены структурные характеристики, осуществлена семантическая интерпретация исследуемых сравнительных структур; конкретизирована семантическая модель *сравнения*.

С помощью фрейма *сравнения* смоделировано транспозицию от ментальных процессов в сознании адресата к линейной языковой структуре и от линейной вербальной структуры в объемную ментальную единицу. Выявлены смысловые элементы, которые наполняют фрейм *сравнения*, проанализировано и систематизировано их, на основе чего выделены основные когнитивные модели *сравнения*: натуроморфную, антропоморфную, артефактную и их варианты.

Определен прагматический потенциал сравнительных структур с маркерами *wie/als* в немецкоязычном художественном и медийном дискурсах.

Ключевые слова: сравнительные структуры, референтный домен, коррелятивный домен, модуль сравнения, фреймовое моделирование, фрейм сравнения, когнитивная модель сравнения.

ABSTRACT

Koropatnitska T. P. Comparative Structures with the *wie* and *als* Markers in Contemporary German Language: Structural-Semantic and Lingual-Cognitive Aspects. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's Degree in Philology (PhD). Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Chernivtsi, 2018.

The thesis deals the investigation of formal, semantic and lingual-cognitive features of the comparison actualized by comparative structures with the markers *wie* and *als* in the contemporary German language. Based on numerous texts of the German language corpus DWDS. The research presents a comprehensive analysis of the comparison, ranging from its structure, through frame modeling to its usage in various utterances with a certain pragmatic aim.

The comparison is considered to be a cognitive situation, composed of certain cognitive processes that are verbalized in the form of comparative units. To actualize the idea of similarity/difference we have selected the syntactic structures with the markers *wie* and *als* which either explicitly or implicitly contain all the constituents of a semantic model, i.e. all the obligatory components of the comparison: (1) referent, (2) correlate, (3) module, (4) markers (*wie/als*). According to Cognitive Linguistics, the comparison is considered as a process of understanding domain in termini of the other one, whereby the hierarchic taxonomy comes in the form of a chain: concept – parcelle (a set of concepts) – domain (a set of parcelles).

The paper reveals some structural peculiarities of comparative units with the markers *wie* and *als* – we have distinguished and analyzed eleven distributive models that may be grouped into four structural types – substantival, adjectival, verbal and adverbial. In addition, we have undertaken a semantic interpretation of the given structures under studies: from among three semantic models (qualitative, quantitative

and processual), we have differentiated into real or logic comparisons (based on motivated features) and abstract or metaphoric comparisons (based on unmotivated features). We have *also* specified two universal semantic formulae for the similes – $R_m \approx C_m$ and for the difference – $R_m \approx C_m$, both are essential for various distributive models.

The structure and the process of the comparison are schematically presented as a frame, particularly, by the two frame networks of similes and difference. Each of them contains four sub-frames: identity, likeness, similes, quantitative equality, and contrast, unlikeness, dissimilarity and quantitative inequality. The frame of comparison enables the transition from mental processes in addressee's consciousness to a linear lingual structure, as well as from a linear verbal structure to a multilevel mental unit.

The thesis distinguishes four domains in the notional space of the referent MENSCH/MAN, determining the degree of specification for each of referent domain (comparison range), and to fourteen domains in the notional space of the correlate, determining the range of the comparison. On this basis have been differentiated three basic cognitive models of the comparison: the naturomorphic cognitive model (with the sub-models MENSCH \equiv FAUNA, MENSCH \equiv FLORA, MENSCH \equiv TOTE NATUR, MENSCH \equiv ATMOSPHERE/KLIMA, MENSCH \equiv SUBSTANZ, MENSCH \equiv RAUM, MENSCH \equiv ZEIT, MENSCH \equiv EINHEIT, whereby an individual is compared to nature, to "essences", not always congruous within one and the same event; the anthropomorphic cognitive model (with the sub-models MENSCH \equiv GESELLSCHAFTLICHE NATUR, MENSCH \equiv ORGANISMUS, MENSCH \equiv PSYCHISCHES LEBEN, MENSCH \equiv TÄTIGKEITSBEREICHE, whereby we involve some well-known characteristics of an individual); the artefact cognitive model (with the sub-models MENSCH \equiv GEBRAUCHSGEGENSTÄNDE, MENSCH \equiv INFRASTRUKTUR, MENSCH \equiv EINFLUSSBEREICHE, whereby an individual is compared to his/her social and economic environment that permanently affect him).

The investigation has stipulated a further development of the comparison in the German Language from the point of view of Cognitive Linguistics. In this respect, it is regarded as a cognitive process, as a means of cognizing the empire, along with ascertaining the defining between the comparison frame, comparison situation and comparative structures with the *wie* and *als* markers.

The pragmatic potential of the comparative structures in fiction and media discourses have been determined. The comparison expressed by *wie* and *als* structures and functioning in language is considered in a discourse with the taking into account pragmatic adjustments. It has been found out that authors use comparative structures with the markers *wie* and *als* in fiction and media discourses to impose their views and values and focus recipients' thoughts on certain phenomena, trying, at the same time, to reconceptualize their world perception.

Key words: comparative structures, target domain, source domain, comparison module, frame modeling, comparison frame, cognitive model of comparison.

Підписано до друку 29.05.2019. Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Зам. № 49. Тираж 100 прим.

Виготівник: Яворський С. Н.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. 099 73 22 544

